

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕЖИМУ ТЕРИТОРІЙ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬ ІЗ РЕКРЕАЦІЙНОЮ МЕТОЮ

*Полтавець А.М., аспірант**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Обґрунтовано необхідність розмежування та співвідношення категорій земель рекреаційного призначення з тими категоріями земель, які також можуть бути просторовою базою для створення в їхніх межах рекреаційних зон, а отже, й для організації відпочинку і туризму. Зокрема йдеться про розмежування правових режимів земель рекреаційного призначення та ділянок лісового фонду (лісових і земельних лісових ділянок) та земель водного фонду, які згідно із законодавством України також можуть використовуватися з рекреаційною метою.

Ключові слова: *рекреація, туризм, рекреаційні ресурси, рекреаційні території, рекреаційні зони, землі рекреаційного призначення.*

Постановка проблеми

Необхідною умовою забезпечення повноцінного життя кожної людини, засобом компенсації напруги, відновлення сил, здоров'я, запасу енергії, всебічного розвитку духовного світу поряд із відпочинком є рекреація. Рекреація (від лат. *recreatio* – відновлення, відтворення) як вид діяльності, спрямована на відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини шляхом загальнооздоровчого й культурно-пізнавального відпочинку, туризму, санаторно-курортного лікування, любительського та спортивного

рибальства, полювання тощо. Доступність рекреаційних послуг для населення – важлива передумова підтримання його працездатності, а отже, відновлення трудових ресурсів, що залучаються в процес суспільного виробництва. Така діяльність здійснюється, передусім, у межах рекреаційних територій, основу яких становлять землі рекреаційного призначення.

Недосконалість державного регулювання процесів землекористування в межах рекреаційних територій, як правило, зумовлює існування взаємовиключних інтересів і мотивацій землекористувачів при вико-

ристанні земельних ресурсів, а земельна власність стає предметом зіткнення індивідуальних та групових, а також корпоративних, регіональних і загальнонаціональних інтересів. Особливо гострі постають проблеми впливу економічних, екологічних та соціальних факторів на характер і напрями рекреаційного землекористування, оцінки ефективності використання земель в умовах трансформації земельних відносин, еколого-економічного моделювання ефективного використання й охорони земель.

Таким чином, обґрунтування наукових засад створення мережі рекреаційних територій і формування відповідного режиму їх використання (включно із проведенням відповідного зонування, встановленням і реєстрацією обмежень у використанні земель та їхнього еколого-економічною оцінкою) є важливим завданням сучасної економічної, землевпорядної та юридичної науки.

Мета статті – визначити коло проблем, пов'язаних із забезпеченням належного режиму використання територій, які використовують із рекреаційною метою, а також окреслити основні напрями їхнього розв'язання.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій

Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних і практичних аспектів використання та охорони земель рекреаційного призначення зробили такі відомі вчені, як, Д.І. Бабміндра, О.О. Бейдик, І.К. Бистряков, С.Ю. Булигін, М.А. Голубець, Т.О. Євсюков, О.П. Канаш, В.М. Кривов, Ф.Ф. Мазур, А.Г. Мартин, Н.Ю. Недашківська, М.С. Нудельман,

О.Г. Топчієв, А.М. Третяк, Ю.Ю. Туниця, Н.В. Фоменко, Ю.Р. Шеляг-Сосонко та ін.

Більшість дослідників еколого-економічного спрямування приділяють особливу увагу існуючим екологічним і організаційним проблемам у сфері використання й відтворення земель рекреаційного призначення, проте економіко-правові аспекти функціонування рекреаційних територій у ринкових умовах господарювання вивчені недостатньо. Останніми роками виникає потреба в удосконаленні складових економіко-правового механізму рекреаційного землекористування, а саме: фіскальної політики; системи управління та нормування природокористування; моделей сталого розвитку територіальних соціально-природних комплексів тощо. Багато питань рекреаційного землекористування залишаються дискусійними і потребують фундаментальних наукових досліджень та обґрунтувань.

Виклад основного матеріалу

Сутність рекреації найповніше відображає визначення, в якому рекреація розуміється як процес здійснення діяльності, що відбувається на спеціалізованій території із залученням рекреаційних ресурсів, результатом якої є відновлення сил людини (рекреанта). Із вищесказаного можна виділити об'єкт і суб'єкт рекреації. Сукупність природно-кліматичних та соціокультурних умов для рекреаційної діяльності людини є об'єктом рекреації, а рекреанти (люди), які проводять рекреаційну діяльність, – суб'єктом рекреації.

Рекреація – вид діяльності, що здійснюється у вільний від роботи час, пов'язаний із виконанням важ-

ливих соціально-економічних функцій, які забезпечують відтворення фізичних і розумових сил та сприяють розширенню духовного багатства людини. Основні форми рекреаційної діяльності – курортне лікування, оздоровчий відпочинок і туризм.

Згідно з чинним Класифікатором видів економічної діяльності рекреаційна діяльність може бути визначена як процес об'єднання дій, що приводять до одержання відповідного набору продукції й послуг, на основі використання певних ресурсів: сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів та ін. [8]. Також доцільним є розподіл рекреаційної діяльності за тривалістю, масштабом, характером організації, сезонністю, місцем організації, характером залучених рекреаційних ресурсів, віковою характеристикою учасників, кількістю учасників.

У результаті рекреаційної діяльності людина залучає до використання природні й штучні ресурси, де ця діяльність є формою природокористування. Рекреаційні ресурси – матеріальна передумова формування рекреаційної галузі народного господарства, її ресурсна база. Вони потребують бережного й економного використання, охорони і примноження. Все це пов'язано з необхідністю їхнього кількісної та якісної оцінки, визначення придатності й альтернативності використання в тій чи іншій галузі народного господарства [2].

Виділяють три типи рекреаційних ресурсів: природні, історико-культурні та соціально-економічні. Кожний із них відіграє певну роль у формуванні галузевої й територіаль-

ної організації рекреаційних комплексів.

Під природними рекреаційними ресурсами слід розуміти фактори, речовину і властивості компонентів природного середовища, які володіють сприятливими для рекреаційної діяльності якісними та кількісними параметрами і слугують або можуть слугувати для організації відпочинку, туризму, лікування й оздоровлення людей. До них належать лікувальні та оздоровчі фактори багаточільового призначення (ліси, лікувальні кліматичні місцевості, поверхневі води), лікувальні речовини (мінеральні води, грязі, озокерит), а також рекреаційні властивості гірських і передгірних ландшафтів, заповідних територій.

Історико-культурні рекреаційні ресурси – це пам'ятки культури, створені людиною, що мають суспільно-виховне значення, пізнавальний інтерес і можуть використовуватись для задоволення духовних потреб населення.

Соціально-економічні рекреаційні ресурси включають матеріально-технічну базу рекреаційних об'єктів, частину матеріального виробництва, яка безпосередньо забезпечує потреби рекреації, використовувані рекреацією об'єкти інфраструктури, а також трудові ресурси, зайняті в рекреаційному господарстві [9].

Отже, рекреаційні ресурси – це сукупність природно-кліматичних, побутових, культурних, оздоровчих, пізнавальних, історичних та інших ресурсів, що використовуються або можуть використовуватися для надання рекреаційних послуг у процесі рекреаційної діяльності [13].

Рекреаційні ресурси доцільно розділити на дві групи:

– природні рекреаційні території та природні рекреаційні ресурси (рекреаційні, курортні, лікувально-оздоровчі зони, інші природні території, об'єкти, комплекси, використання яких можливе з рекреаційною метою);

– рекреаційні соціально-побутові ресурси (будівлі, споруди, архітектурні й будівельні комплекси, інші об'єкти соціально-культурного призначення, що використовуються з рекреаційною метою).

Природні рекреаційні території – це частина простору навколишнього природного середовища, призначена для масового відпочинку населення, відновлення життєвих сил і здоров'я людей. До них належать:

– рекреаційні, курортні, лікувально-оздоровчі зони;

– землі рекреаційного, оздоровчого, історико-культурного і частково природоохоронного призначення;

– окремі ділянки земель лісового та водного фондів;

– інші рекреаційні території, комплекси, придатні для використання з рекреаційною метою.

Природні рекреаційні ресурси – це природні лікувальні ресурси і природні оздоровчі ресурси та природні оздоровчі фактори, придатні для використання з метою відновлення і зміцнення здоров'я людей.

До природних лікувальних ресурсів віднесено родовища корисних копалин мінерального й органічного походження, які справляють на організм людини лікувальний ефект і придатні для промислового освоєння (мінеральні води, лікувальні грязі).

Природні оздоровчі ресурси являють собою природні утворення, що формують особливі ландшафтні та мікрокліматичні умови, які справ-

ляють на організм людини оздоровчий ефект (парки, пляжі, лісопарки, лісові й гірські масиви).

До природних оздоровчих факторів належать природні явища, які наявні й відбуваються у конкретній місцевості в оптимальних для організму людини концентраціях і поєднаннях – тривалість та інтенсивність сонячного випромінювання, вологість повітря, температура навколишнього природного середовища.

Природні рекреаційні ресурси найповніше концентруються у межах рекреаційних зон. До рекреаційних зон, як правило, відносять земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури й спорту, кемпінгів, яхт-клубів, туристичних баз, стаціонарних та наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, парків, зелених зон навколо міст та інших населених пунктів і зелених насаджень міст, навчально-туристичних та екологічних стежок, маркованих трас, дитячих і спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва й спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації.

У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено поняття рекреаційної зони. Згідно зі статтею 63 Закону до рекреаційних зон належать ділянки суші та водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму.

Рекреаційні зони – це території (акваторії), призначені для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів, які являють собою функціональні види

рекреацій. Рекреаційні зони можуть мати свого відокремленого землекористувача чи входити до складу інших категорій землекористувань: земель міст (парки), приміських земель (зелені зони навколо міст), земель лісового фонду (ліси населених пунктів), природно-заповідного фонду та ін. Основу рекреаційних зон становлять землі рекреаційного призначення.

Земельний кодекс України виділяє землі рекреаційного призначення в окрему категорію (глава 9) [5]. А стаття 50 визначає землі рекреаційного призначення як землі, що використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. Чинний Земельний кодекс України, на відміну від попереднього, додав ще один елемент функціонального призначення рекреаційних зон, а саме: «для проведення спортивних заходів», при цьому справедливо, на наш погляд, вилучивши із визначення слово «масового», розширивши формальні межі призначення «рекреаційних територій» і на індивідуальний відпочинок населення.

Статтею 51 Кодексу визначено склад земель рекреаційного призначення. До цих земель належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних та наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогіч-

них об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації. Тобто земельні ділянки рекреаційного призначення можуть виділятися у складі кожної категорії земель за основним цільовим призначенням.

Необхідно звернути увагу на те, що у згаданій статті не наводиться вичерпного переліку земель рекреаційного призначення: до них можуть належати й інші землі: використовувані для туристичних походів і подорожей, спорту й відпочинку, огляду мальовничих ландшафтів та історичних пам'яток, для спостереження за сезонними явищами у природі, землі для стаціонарного розміщення луна-парків, ігрових і розважальних центрів тощо. У зв'язку із зазначеним законодавство породжує проблему розмежування земель рекреаційного призначення та інших категорій земель. Для розв'язання цієї проблеми слід розглядати статтю 50 Земельного кодексу України в комплексі зі статтею 51 й іншими нормами земельного законодавства.

Визначення земель рекреаційного призначення, наведене у статті 50 Кодексу, є недосконалим. Адже використовуватись для організації відпочинку населення, туризму і проведення спортивних заходів можуть землі будь-якої категорії, що, проте, не означає їхню належність до земель рекреаційного призначення. Так, землі сільськогосподарського призначення можуть використовуватись для організації сільського туризму; на землях житлової й громадської забудови можуть розміщуватись стадіони, спортивні комплекси, парки розваг, луна-парки, театри, музеї та інші рекреаційні об'єкти;

землі природно-заповідного фонду і землі оздоровчого призначення можуть використовуватися з рекреаційною метою (стаття 9 Закону «Про природно-заповідний фонд України», стаття 1 Закону «Про курорти»); землі історико-культурного призначення можуть використовуватися для туристичних потреб (стаття 25 Закону України «Про охорону культурної спадщини»); землі лісогосподарського призначення також можуть використовуватися для рекреаційних потреб; стаття 39 Лісового кодексу України передбачає таку категорію лісів, як рекреаційно-оздоровчі ліси, що виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції, а стаття 74 цього Кодексу регулює використання лісів для рекреаційних потреб; частина четверта статті 59 Земельного кодексу України і стаття 64 Водного кодексу України передбачають використання земель водного фонду для рекреації тощо.

Разом із тим наявність об'єктів, перелічених у статті 51 Земельного кодексу України, на певній земельній ділянці ще не означає належність останньої до категорії земель рекреаційного призначення. Стаття 51 вступає в суперечності з іншими статтями згаданого Кодексу, що передбачають віднесення земельних ділянок, на яких розміщені зазначені об'єкти, до земель інших категорій. Так, статтею 38 до земель житлової та громадської забудови віднесено земельні ділянки у межах населених пунктів, що використовуються для розміщення громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування. Під таке визначення підпадають усі об'єкти, перелічені в статті 51 Земельного кодексу України, якщо вони розміщені у

межах населених пунктів. До речі, такого самого погляду притримується і Держкомзем України (нині Держземгентство України): у своєму листі «Стосовно трактування терміна «використання земель не за цільовим призначенням» № 14-17-7/9942 від 27 грудня 2006 року він розтлумачив, що земельні ділянки для будівництва спортивних або розважальних комплексів можуть належати до земель житлової та громадської забудови. І це притому, що відповідно до статті 51 Земельного кодексу України такі земельні ділянки мають бути віднесені до земель рекреаційного призначення! Той самий будинок разом із господарськими спорудами за тим самим проектом можна збудувати на землях сільськогосподарського призначення, наданих для садівництва згідно зі статтею 35 Земельного кодексу (садовий будиночок), на землях житлової та громадської забудови для будівництва і обслуговування житлового будинку відповідно до статті 40 цього Кодексу, і на землях рекреаційного призначення для дачного будівництва згідно зі статтею 51 згаданого Кодексу.

Подібним чином стаття 43 Земельного кодексу України до земель природно-заповідного фонду відносить ділянки суші й водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу рекреаційну цінність, яким відповідно до закону надано статус територій і об'єктів природно-заповідного фонду.

Основним законом, що визначає правові засади організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природних комплексів та об'єктів, є Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [4]. Відповідно до статті 9 цього

Закону одним із видів використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду за умови дотримання природоохоронного режиму, встановленого зазначеним Законом й іншими актами чинного законодавства України, є використання їх з оздоровчою та іншою рекреаційною метою. Ця мета може бути реалізована, зокрема, шляхом здійснення туризму як активного виду відпочинку в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду. Причому моделлю збалансованого використання природних рекреаційних ресурсів як важливого принципу сталого розвитку держави може бути один із різновидів туризму – екологічний, який включає всі види туризму, орієнтовані на збереження природного довкілля [4].

Стаття 18 згаданого Закону передбачає розміщення об'єктів рекреації у межах зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, а стаття 21 – розміщення в рекреаційних зонах національних природних парків туристичних маршрутів і екологічних стежок, готелів, мотелів, кемпінгів та інших об'єктів, перелічених у статті 51 Земельного кодексу України. На думку деяких вчених, у такому разі виникає подвійне цільове призначення і вказані землі одночасно є землями природоохоронного та рекреаційного призначення [6]. З таким висновком не можна погодитися, адже земельне законодавство не передбачає можливості подвійного цільового призначення земельної ділянки.

У статті 19 Земельного кодексу України наведено поділ земель на категорії за основним цільовим призначенням. Причому категорії земель мають різний правовий режим:

віднесення земельної ділянки до однієї з категорій виключає можливість поширення на неї правового режиму іншої категорії. Наприклад, парки в межах населених пунктів можуть належати до земель житлової та громадської забудови (цей правовий режим допускає житлове будівництво на території парку), до земель рекреаційного призначення (цей правовий режим не допускає житлового будівництва, але допускає будівництво на території парку рекреаційних об'єктів, скажімо, стадіону), а якщо вони оголошені парком – пам'яткою садово-паркового мистецтва – до земель природно-заповідного фонду [12]. В останньому випадку неможливо використати територію парку для будівництва стадіону чи житлового будинку. Якби земельна ділянка парку одночасно належала до земель природно-заповідного фонду і рекреаційного призначення, то це породило б правову колізію між правовим режимом земель рекреаційного призначення, який допускає будівництво рекреаційних об'єктів, і правовим режимом природно-заповідного фонду, який цього не допускає. Тому Закон «Про природно-заповідний фонд України» передбачає вилучення земельних ділянок і надання їх для створення об'єктів природно-заповідного фонду, тобто переведення їх до категорії земель природно-заповідного фонду, чим виключається можливість колізії із правовим режимом земель рекреаційного призначення.

Закон України «Про курорти» наголошує на обов'язковому розміщенні на землях оздоровчого призначення курортів необхідної інфраструктури для обслуговування відпочиваючих.

Це може включати розміщення чи будівництво всіх тих об'єктів, що перелічені у статті 51 Земельного кодексу України. Разом із тим Закон «Про курорти» передбачає надання земельних ділянок для створення курортів, тобто переведення їх до категорії земель оздоровчого призначення. Таким способом виключається можливість колізії із правовим режимом земель рекреаційного призначення, адже правовий режим земель оздоровчого призначення має пріоритет з огляду на статтю 47 Земельного кодексу України й законодавства про курорти.

Щодо розмежування правових режимів земель рекреаційного й історико-культурного призначення, то аналіз законодавства показує: як тільки той чи інший об'єкт віднесено до пам'яток культурної спадщини і включено до державного реєстру відповідно до Закону «Про охорону культурної спадщини», землі, на яких розташований цей об'єкт, підлягають переведенню до категорії земель історико-культурного призначення відповідно до статті 34 зазначеного Закону [3]. Таким чином, незважаючи на те, що історико-культурні об'єкти найчастіше є об'єктами туризму та рекреації, землі, на яких вони розміщені, мають особливий правовий режим, що передбачає охорону цих об'єктів.

Співвідношення земель рекреаційного призначення і земель лісогосподарського призначення також становить науковий інтерес. Лісовий кодекс України у статті 1 рекреаційну функцію лісу визнає однією з переважних. Ділянки земель рекреаційного призначення можуть виділятися в складі земель лісового фонду. Користування такими ділянками регулюється Лісовим кодексом

України. Воно може здійснюватися на засадах як загального, так і спеціального природокористування. Згідно зі статтею 75 зазначеного Кодексу користування земельними ділянками лісового фонду з рекреаційною й туристичною метою здійснюється з урахуванням вимог щодо збереження лісового середовища і природних ландшафтів та з дотриманням правил архітектурного планування приміських зон і санітарних вимог.

Переважно рекреаційне призначення мають ліси населених пунктів. Правовим режимом останніх забороняються рубки головного користування, заготівля живиці, деревних соків, лісової підстилки, а також випасання худоби. Законодавством може бути передбачена заборона й інших видів використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду, якщо вони несумісні з організацією відпочинку населення.

За межами міст й інших населених пунктів землі, зайняті лісопарками та іншими зеленими насадженнями, що виконують захисні й санітарно-гігієнічні функції та є місцем відпочинку населення, включаються до зелених зон, тобто до складу земель рекреаційного призначення.

Створення на землях лісогосподарського призначення екологічних стежок, маркованих трас тощо не потребує їх переведення до категорії земель рекреаційного призначення. З іншого боку, згідно зі статтею 51 Земельного кодексу України ліси зелених зон і ліси населених пунктів розташовані на землях рекреаційного призначення. Однак відповідно до Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затвердженого Поста-

новою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 року № 733, віднесення лісів до категорії рекреаційно-оздоровчих і утворення зелених зон здійснюються Державним комітетом лісового господарства України [10]. Цей орган не має права змінювати цільове призначення земельної ділянки. Стаття 20 Земельного кодексу України відносить зміну цільового призначення земельних ділянок до повноважень відповідних органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування. Тому утворення зеленої зони навколо населених пунктів чи віднесення лісів населених пунктів до категорії рекреаційно-оздоровчих не означає переведення відповідної земельної ділянки до категорії земель рекреаційного призначення. Таким чином, ліси зелених зон і ліси населених пунктів можуть розміщуватися на землях лісогосподарського, а не рекреаційного призначення.

Цікавою є й проблема розмежування правових режимів земель рекреаційного призначення і земель водного фонду. Згідно зі статтею 58 Земельного кодексу України до земель водного фонду належать землі, зайняті водними об'єктами, островами, прибережними захисними смугами, смугами відведення, береговими смугами водних шляхів. Разом із тим яхт-клуби, будинки відпочинку, пансіонати, турбази, кемпінги, дитячі табори, дачні ділянки та інші об'єкти, перелічені у статті 51, часто розміщуються поблизу водних об'єктів. Пунктом «г» частини другої статті 61 Земельного кодексу і пунктом 4 частини другої статті 89 Водного кодексу України заборонено будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідро-

метричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів і стоянок автомобілів у прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах [1]. Отже, встановлення прибережної захисної смуги й переведення земельної ділянки до категорії земель водного фонду виключає можливість будівництва на ній рекреаційних об'єктів. Проте, якщо земельну ділянку, на якій знаходиться водний об'єкт, перевести в категорію земель рекреаційного призначення, тоді будівництво рекреаційних об'єктів стане можливим.

Таким чином, законодавство допускає створення чи будівництво об'єктів, перелічених у статті 51 Земельного кодексу України, не тільки на землях рекреаційного призначення, але й на землях інших категорій. При цьому землі рекреаційного призначення не мають пріоритету перед жодною іншою категорією земель, тоді як у деяких випадках інші категорії земель мають пріоритет перед землями рекреаційного призначення для визначення правового режиму земель, на яких розміщені об'єкти, перелічені в статті 51 згаданого Кодексу. Якщо ж земельне законодавство допускає віднесення земельної ділянки до кількох різних категорій земель, то виникають суперечності щодо цільового призначення останньої. В такому разі згідно зі статтею 20 Земельного кодексу України відповідний орган повинен визначити основне цільове призначення певної земельної ділянки і віднести її до тієї чи іншої категорії, враховуючи клопотання особи, якій відводиться ця земельна ділянка.

Правовий режим земель рекреаційного призначення не може виникати «автоматично» у результаті утворення або розміщення певних об'єктів. Він може виникнути тільки на основі рішень відповідних органів і відповідної землевпорядної документації. Згідно з пунктом «в» статті 183 і пунктом «г» статті 184 Земельного кодексу України встановлення меж земельних ділянок рекреаційного призначення здійснюється в ході землеустрою. А у пункті «д» статті 6 Закону України «Про землеустрій» сказано, що встановлення режиму рекреаційного призначення є однією із засад землеустрою. Тобто правовий режим земель рекреаційного призначення має обов'язково встановлюватися в процесі землеустрою. Відсутність належним чином затвердженого проекту землеустрою означає неможливість поширення на відповідну земельну ділянку правового режиму земель рекреаційного призначення. Це може бути проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки, або ж проект землеустрою щодо організації та встановлення меж територій рекреаційного призначення.

З урахуванням вищевикладеного землі рекреаційного призначення можна визначити як землі, надані для потреб відпочинку населення, спортивної й туристичної діяльності. Це землі, які мають рекреаційну якість, тобто придатні для задоволення рекреаційних потреб. Така придатність може зумовлюватися природними властивостями земель (певними екологічними характеристиками, сприятливими для відпочинку та оздоровлення громадян), розташуванням їх у мальовничій місцевості: урочищах, ландшафтах тощо, відсутністю чинників, що можуть

негативно впливати на здоров'я людей (у тому числі розміщених неподалік промислових об'єктів). Рекреаційна якість може також зумовлюватися впорядкуванням території, будівництвом рекреаційних об'єктів (театри, музеї, готелі, ресторани та ін.). Відсутність чинників, які негативно позначаються на здоров'ї людей, є законодавчою вимогою для земель рекреаційного призначення і перевіряється органами державної санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я України при погодженні відповідних проектів землеустрою згідно з Методичними рекомендаціями «Обстеження та районування території за ступенем впливу антропогенних чинників на стан об'єктів довкілля з використанням цитогенетичних методів», затвердженими наказом Міністерства здоров'я України від 13 березня 2007 року № 116 [11].

Проблемним видається питання про співвідношення земель рекреаційного призначення і рекреаційних зон. Аналіз законодавства України показує, що поняття рекреаційної зони ширше за поняття земель рекреаційного призначення: рекреаційні зони можуть утворюватися не тільки на землях рекреаційного призначення, але й на землях природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, на землях водного фонду і на землях лісогосподарського призначення. Але переведення земель до категорії земель рекреаційного призначення обов'язково означає створення на цій земельній ділянці рекреаційної зони. Такий висновок випливає зі змісту статті 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», відповідно до якої рекреаційними зонами є ділянки

суші й водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму, а правовий режим цих зон встановлюється органами місцевого самоврядування. Оскільки землі рекреаційного призначення згідно з трактуванням статтями 50 і 51 Земельного кодексу України відповідають указаним вимогам, варто визнати, що на всі землі рекреаційного призначення поширюється правовий режим рекреаційних зон, установлений екологічним законодавством.

Висновки

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне провести розмежування та визначити співвідношення категорій земель рекреаційного призначення з тими категоріями земель, які також можуть бути просторовою базою для створення в їхніх межах рекреаційних зон, а отже, для організації відпочинку й туризму. Зокрема, йдеться про розмежування правових режимів земель рекреаційного призначення та ділянок лісового фонду (лісових і земельних лісових ділянок) і земель водного фонду, які згідно із законодавством України також можуть використовуватися з рекреаційною метою.

Список літератури

1. Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року № 213/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 1995. – № 24. – Ст. 189.
2. Гуроров О.І. Земельно-ресурсний потенціал та проблеми його раціонального використання : лекція / О.І. Гуроров. – Х.: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2002. – 70 с.
3. Закон України «Про охорону культурної спадщини» : прийнятий 8 червня 2000 року № 1805-III // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2000. – № 39. – Ст. 349.

4. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» : прийнятий 16 червня 1992 року № 2456-XII // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 1992. – № 34. – Ст. 502.

5. Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року № 2768-III // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.

6. Мартин А.Г. Регулювання ринку земель в Україні / А.Г. Мартин. – К.: Аграр Медіа Груп, 2011. – 254 с.

7. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень : ДБН 360-92**. – [Чинний від 1993-12-17]. – К.: Діпромісто, 1992. – 18 с. – (Державні будівельні норми України).

8. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності (NACE, Rev. 1.1 - 2002, MOD) ДК 009:2005. – К.: Держспоживстандарт України, 2005. – 210 с.

9. Нудельман М.С. Соціально-економічні проблеми рекреаційного природопользования / М.С. Нудельман. – К.: Наук. думка, 1987. – 128 с.

10. Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 року № 733 // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 37. – Ст. 1483.

11. Про затвердження Методичних рекомендацій «Обстеження та районування території за ступенем впливу антропогенних чинників на стан об'єктів довкілля з використанням цитогенетичних методів» : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13 березня 2007 року № 116.

12. Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22.06.2009 року № 330 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0679-09>

13. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навч. л-ри, 2007. – 312 с.

* * *

Обоснована необходимость разграничения и соотношения категорий земель рекреационного назначения с теми категориями земель, которые также могут быть пространственной базой для создания в их рамках рекреационных зон, а следовательно, и для организации отдыха и туризма. В частности, речь идет о разграничении правовых режимов земель рекреационного назначения и участков лесного фонда (лесных и земельных лесных участков) и земель водного фонда, которые в соответствии с законодательством Украины также могут использоваться в рекреационных целях.

Ключевые слова: рекреация, туризм, рекреационные ресурсы, рекреационные

территории, рекреационные зоны, земли рекреационного назначения.

* * *

The necessity of differentiation and value for categories of land use from recreational to those categories of land, which can also be a spatial basis for the creation of a framework of recreational areas, and therefore - recreation and tourism. In particular, it is on the division of the legal regimes of land use and recreational forest areas (forest land and forest areas) and the land of water resources, in accordance with the laws of Ukraine can also be used for recreational purposes.

Keywords: recreation, tourism, recreational resources, recreation areas, recreation areas, recreational land.

Теоретико-методологічні засади територіального планування землекористування

Монографія О.С. Дорощ «Теоретико-методологічні засади територіального планування землекористування» (Херсон : Грінь Д.С., 2012. – 434 с.) містить дослідження сутності та поняття територіального планування землекористування в умовах нових земельних відносин, його місця в системі земельного устрою України, розкрито нову парадигму розвитку територіального планування землекористування та його теоретичні основи. визначено, що простір в територіальному плануванні є базисним щодо управління сталим землекористуванням. Викладено концептуальні засади земельної політики щодо територіально-

го планування землекористування та особливості методологічних підходів територіального планування розвитку землекористування сільських і міських територій. Розкрито методологічні основи територіального планування використання земель в зарубіжних країнах, особливості трансформації функцій територіального планування в системі державного управління землекористуванням територій та понятійно-функціональні парадокси в плануванні територіального розвитку землекористування в Україні. Викладено методологічні засади формування сучасного інституціонального середовища територіального планування землекористування. Здійснено обґрунтування ринкової структури земельного устрою України методом територіального планування сільськогосподарського землекористування та визначено пріоритетні завдання наукового забезпечення територіального розвитку планування землекористування сільських територій.

Рекомендовано для науковців, аспірантів, студентів, працівників земельних, природоохоронних, сільськогосподарських органів, виконавчої влади та місцевого самоврядування.